

КОЛЕКТИВНИТЕ СЕЛСКИ СОБИРИ ВО ПРИЛЕПСКО ПОЛЕ И ВО МАРИОВО КАКО ПОТЕНЦИЈАЛ ЗА РАЗВОЈОТ НА КУЛТУРНИОТ ТУРИЗАМ

Горан Василески

Институт за старословенска култура, Прилеп

Датум на прием: 2.12.2024

Апстракт: Во овој труд се обработуваат можностите на колективните селски собири, односно манастирските и селските слави, во селата од Прилепско Поле и во Мариово, за да се промовираат во туристичките понуди за културен и верски туризам, за што постои голем потенцијал. Доста од манастирите и селските слави, под организација на црковните (селски, манастирски) управи или одбори, веќе имаат голема посетеност со самото презентирање на разни традиционални народни обичаи, проследени со традиционални песни, ора и инструменти. Истовремено, сакаме да дознаеме кои се причините што некои колективни селски собири се речиси пред исчезнување и изумирање и сето тоа согледано од етнолошко-антрополошки и од фолклористички научен аспект за да се подобри фактичката состојба на колективните селски собири, кои имаат огромно значење за локалното население. Иако во трудот се обработува регионот на Прилепско Поле и Мариово, сепак презентираниите факти и заклучоци, во голема мера, можат да послужат и за поголемиот дел на региони во Македонија.

Клучни зборови: селски слави, манастирски слави, Прилепско Поле, Мариово, културен верски туризам

Ханс Магнус Енценцбергер во својата теорија на туризмот забележа дека денешниот турист практично и нема можност да ги избегне *sights*, знаменитостите како „нормиран основен елемент на неговото патување“. Дури и таму каде што *sight-seeing* се обидува да го замени *life-seeing*, каде, следствено, туристот треба да види што повеќе од живописната и секојдневна стварност на дадената туристичка дестинација – дури и таму *sight* не може да се заобиколи, и при таквите средби се уништува самиот *life* (цит. спор. Bauzinger 2002: 196).

Поимот културен туризам не е лесно да се дефинира. За правилно да се разбере поимот, нужно е да се познаваат дефинициите за култура, туризам, културно стопанство или културна стратегија, интерсекторско поврзување и сл. Исто така, поимот културен туризам треба да се анализира и од гледиште на повеќе научни дисциплини: економија, организација, туризам, култура, образование, маркетинг и односи со јавност. Културниот туризам е еден од селективните облици на туристичкото движење, мотивирано од културните и од уметничките ресурси, вредности и содржини (Demonja 2011: 182). Културниот туризам е генератор за одржлив развој затоа што

овозможува, местата, кои не се туристички, преку проектирани развојни стратегии што се темелат на локалното културно-уметнички потенцијали, да станат интересни за туристите, а и за локалното население (Đukić-Dojčinović 2005: 16). Но, постојат проблеми кои се јавуваат во културниот туризам, а тоа се:

- недоволно развиен систем за културна статистика;
- недоволно знаење на координаторите на проекти за културниот менаџмент;
- централизираност и бирократија на процедурите;
- непостоење на препознавање на културно-туристички производ;
- површно знаење на локалното население за сопственото културно наследство;
- недоволна или лошо организирана промоција;
- недоволна соработка меѓу секторите за култура и туризам;
- непостоење на советодавни институции за организирање на културно-туристички иницијативи

(Demonja 2011: 198).

Светската туристичка организација (UNWTO) како специјализирана агенција на ООН, туризмот го дефинира како општествен, културен и економски феномен, кој опфаќа движење на луѓе во земји или на места надвор од нивната вообичаена средина за лични или за деловни/професионални цели (Малинов 2023: 35). Еден од видовите туризам претставува и културниот туризам, кој обично се дефинира како туристичка активност, при која основната мотивација на посетителот е да: научи, открие, доживее и да консумира материјални и нематеријални културни атракции/производи во туристичката дестинација. Тие културни атракции/производи се однесуваат на збир карактеристични материјални, интелектуални и емоционални карактеристики на општеството, кое ги опфаќа: уметноста, архитектурата, историското наследство, гастрономијата, литературата, музиката, креативните индустрии и живите култури со: нивниот животен стил, системи на вредности, верувања и традиции. Како посепцифичен сегмент од културниот туризам може да се смета етнотуризмот, кој, на посетителот, првенствено му ги претставува етнолошкото и фолклорното културно наследство на одредено локално население. Всушност, етнотуризмот може да се дефинира како туристичко патување, кое се прави за да се истражува одредено население и да се стекнат знаења за неговата традиционална култура преку посета и живеење меѓу локалното население (Малинов 2023: 36). Туризмолозите, во своите истражувања, забележуваат дека за формирање на успешна и на целосна понуда е потребно вмрежување на сите субјекти во туристичкиот сектор. Локалното население има важна улога во создавањето на автохтониот туристички производ преку

нивниот ангажман во создавањето на понудата, прикажувајќи ја локалната култура (Малинов 2023: 51).

Во процесот на формирање на национални држави значајна улога игра традиционалната култура како важен ресурс и основа за градење на целосна и на хомогена нација (Алексијева и Бокова 2013: 221). Културниот туризам е форма на туризам, насочена кон: традиционалната култура, културното опкружување, пејзажите на дестинациите, вредностите и стилските на живот, локалното наследство, уметноста, традициите, забавните средства и функции, учеството на културни манифестации, организирани од разни институции, како и локални општонародни средби (Алексијева и Бокова 2013: 52). Постојат два вида туризам: културен туризам (мотивиран од културно-историското наследство и живата култура) и екотуризам (ориентиран кон природното опкружување) (Алексијева и Бокова 2013: 59). Видови културен туризам се:

- верски (сакрален, поклоненички и мисионерски);
- образовен (конгресен, образовни патувања, индустријален);
- фестивалски (фестивали што резултираат со разни видови искуства, традиционални празници, фестивали за традиционални производи;
- културно-историски (историски и архитектонски споменици, музеи и галерии)

(Алексијева и Бокова 2013: 63).

Меѓу најстарите автентични видови туризам е верскиот туризам. Тој е специјализирано туристичко патување поврзано целосно или делумно со желбата на посетителите за задоволување на религиозните потреби. Тој не е само најстариот документиран вид туризам, туку е и дел од вековниот световен календар на религиозните патувања. Според старите хроники, вековната историја на патувањата до свети места започнува уште од Античка Грција кога, древното население патувало во близината и надалеку, за да види и да сретне разни: оракули, храмови и свештени лица. Од една страна, верскиот туризам (поделен уште и на: сакрален, поклоненички и мисионерски верски туризам) вклучува посети на разни: антички култови и верски објекти, односно верски центри, свети места, споменици, згради и др. Од друга страна, тој подвиг на културен туризам вклучува патувања по повод верски празници, како и учество на: верски собири, процесии, црковни служби, патрони празници и сл. (Алексијева и Бокова 2013: 76). Продуктот на верскиот туризам е разновиден, нестандартен и има специфични барања кон неговата организација и реализација. Тука се вклучени: вниманието кон црковната и манастирската архитектура, фрескоживописот, книжевноста и просветното дело, автентичните сувенири и сл. (Алексијева 2004: 34). При туристичките патувања може

да се забележи дека верските мотиви се засноваат на промени во духовниот живот на луѓето, предизвикани преку барање на соединување со Бога, но се оди и во насока на задоволување на културните потреби од поспецифичен карактер (Нешков 2008: 25).

Само стратешки развој може да ги осигура: заштитата на културните ресурси, општествената корист на локалните заедници и економската корист на културно-туристичкиот сектор. Стратегијата се темели на организација и на партнерство на културата и на туризмот, кои заедно мораат да придонесат за развој на културно-туристичките производи во соработка со ресорното министерство и со локалните заедници. Освен што би се обогатил имиџот на дестинацијата, со тоа би се зголемил бројот на ноќевања, желбата за повторно посетување, потоа би се стимулирала локалната и регионалната побарувачка на производи, би се зголемил изворот на приходи, би привлечло инвестициски капитал и друго (Demonja 2011: 185). Од културниот туризам се добива дополнителен извор приходи, се проширува пазарот и се создава нов тип посетители, се поттикнува професионално управување на културните добра и нивниот маркетинг, се овозможува подобра контрола над искористените културни потенцијали, а меѓу локалното население се создава подобра културна слика (Demonja 2011: 183).

Размислувајќи низ призмата на културниот туризам во Македонија, она што е познато за македонските села или манастири, е тоа дека тие може да имаат и по неколку слави. Во текот на годината, во зависност од тоа колку храмови, односно цркви и манастири има во атарот на селото или пак на колку светци се заветило селото. Вообичаено една од нив се смета за најважна на која доаѓаат голем број гости од соседните или од подалечни места, која задолжително е проследена со музика, песни, ора и општонародна веселба. Ваквите слави обично траат по два-три дена, односно попладнето на денот пред празникот и преку цел ден на самиот празник, а во некои села и денот по празникот (Малинов 2020: 29). Интересен е фактот што преселниците од еден во друг крај многу повеќе ја чуваат својата традиција од староседелците (Bauzinger 2002: 175). Во Прилепскиот Регион, односно во етничките предели Прилепско Поле и Мариово, помасовно се посетени следниве села, за селски слави: Бела Црква (Водици), Витолиште (Свети Илија), Бешиште (Петковден), Бонче (Свети Јован Богослов), Бучин (Мала Богородица), Долнени (Спасовден), Штавица (Мала Богородица), Варош (Источен Петок – Балаклија или Голем Петок), Ропотово (Свети Атанасиј) и др., додека за манастирски слави, во овој регион се посетени следниве манастири: „Свети Ѓорѓија“ (Пашино Рувци), „Свети Димитрија“ (Селце), „Света Параскева“ (Лениште), „Свети Великомаченик Ѓорѓија“ (Присад), „Свети Никола“ (Слепче), „Света Недела“ (Стровија), „Свети Јован

Крстител“ (Небрегово), „Свети Никола“ (Загорани), „Свети Никола“ (Прилепец), „Свети Ѓорѓи“ (Беловодица), „Свети Илија“ (Дрен), „Свето Преображение“ (Зрзе), „Успение на Пресвета Богородица“ – Трескавец (Дабница), „Свети Архангел Михаил“ (населба Варош, во Прилеп), „Свети Никола“ (Манастир), „Свети Спас“ (Алданци), „Свети Великомаченик Георгиј Победоносец“ (Бучин), „Пресвета Богородица“ (Бела Црква), „Свети Илија“ (Градешница), „Свети Илија“ (кај напуштеното село Мелница), „Свети Пантелејмон“ (Полчиште), „Света Петка“ (Бешиште), „Свети Ѓорѓија“ (Дуње), „Свети Илија“ (кај напуштеното село Писокал во близина на селото Бонче) и други.

Денес може да се забележат обиди да се задржи изворноста на некои обичаи и да се нагласи традиционалноста и нивното исконско значење, но исто така и на одреден начин традиционалните обичаи да се модернизираат и да се прилагодат според потребите на современите туристи, односно, до одредена мера да се комерцијализираат (Терзиќ и Бјељац 2018: 155). Такви примери се градењето на модерни конаци, опремени со најлуксузна опрема, слични на хотели, кои воопшто не се вклопуваат во тој т.н. етностил, но сето тоа се прави поради удобност на гостите/туристите. Има доста и нови конаци и цели манастирски комплекси, кои се градат во таков етностил. Типичен пример во овој регион е манастирот посветен на Свети Илија во месноста Писокал, во близина на селото Бонче. Сè до почетокот на XXI век манастирот беше само една стара црква на гола и празна ледина, со мали, скромни конаци од две-три соби во кои ноќеваат, најчесто, домаќините, за манастирските слави. Денес овој манастирски комплекс, благодарейќи на манастирскиот одбор и на добронамерните граѓани е изграден во величествен манастир со пристапен, асфалтен пат, со: голем поплочен двор, прекрасно хортикултурно уредување, летниковци, простор за скари, детско катче, дрвореди со дебели сенки, нови конаци со капацитет за 40-ина легла, трпезарија со капацитет за 150-ина места и сл. Сето тоа е направено на модерен начин, но зачувувајќи одредени традиционални елементи, почнувајќи од декорациите во дворот со традиционални предмети (бутини, пирустии, стомни, дрвени коли, купови, традиционални алати за работа, орудија и слично), па дрвени чардаци, летниковци покриени со слама, камена фасада на црквата и други слични елементи, за посетителите да го почувствуваат тој спој на традиционално и модерно (Кулески 2023, личен запис).

Мора да се спомене дека многу од обредите, обредните ора и песните што некогаш се изведувале при селските слави денес се заборавени и речиси нема кој да ги изведува. Но, со текот на времето, колку и да е променет односот кон старите обичаи, песни и ора, колку и да е променет составот на музичарите и нивниот инструментариум, сепак и денес селските и манастирските слави претставуваат еден од ретките начини на директно пренесување на традиционалната култура

(Малинов 2020: 27). За разлика од минатото кога народните песни се пееле најчесто само вокално или со придружба на некои народни инструменти, како: гајда, кавал, тапан и слично, денес песните се исполнуваат од страна на професионални групи музичари, најчесто во состав од: хармоника, синтисајзер, бас-гитара, ударни инструменти, кларинет, саксофон и вокал. Репертоарот се состои од најразлични песни, од патриотски, печалбарски, песни во кои се опева родниот крај, љубовни песни и песни со социјална тематика, но и новокомпонирани песни во народен дух, кои вообичаено се популарни и кај помладите и кај постарите (Малинов 2020: 30). Иако, свештенството, е против носење гласна музика бидејќи црквата не го дозволува тоа, сепак, во многу случаи кога раководи црковен/манастирски/управен одбор, тоа се реализира најнормално (Петрески 2023, личен запис). Често и самото локално население не е среќно поради модернизација на обредите околу чествување на светецот, сеќавајќи се на едно минато време кога тоа било поскромно и подобро (Гудеска 2018, личен запис). Но, пак, од друга страна, мнозинството, најчесто помладите, ги сакаат и се многу посетувани тие забави, веселби и дружења. На многу манастирски и селски слави, кои се во летниот период, со богата музичка програма, бројот достигнува и над 2000 посетители. За време на пречек и дочек на гостите или туристите, домаќините на манастирските слави и месното население, за селските слави се принудени да живеат по туристички образец тие денови, односно да им удоволат на туристите, да бидат добри домаќини и да им бидат на услуга, за што подобро да го претстават своето село/крај, за повторно да им дојдат следната година (Алексијева и Бокова 2013: 47). Во одредени места тоа преминува во прекумерност. Домаќините/кумовите на некои манастирски слави трошат и по десетина илјади евра за тој чин, кој претставува, еден вид, стекнување углед и впечаток дека домаќинот е богат, моќен, имотен, со тоа што обезбедил богато јадење, неограничен пијалак, приредил феноменална музичка забава и сл. (Гудеска 2018, личен запис).

Меѓутоа, прекумерноста од многу верски (манастирски и црковен) туризам може да биде презаситена. Интересен пример ни дава германскиот етнолог Херман Баусингер за „тиролското јодлање“¹:

На пат кон врвот Твен слушнавме како некој пее на традиционален тиролски начин познат како ‘јодлање’. Се појави шеснаесетогодишен овчар на кого туристите радосни и благодарни му даваат по еден франк за да им отпее уште нешто. Потоа продолживме, а тој пееше великодушно додека нè гледаше. После петнаесетина минути наидовме на уште еден овчар што пее, па него му дадовме по пола франк за

¹ Јодлање или *yodeling* е традиционален начин на пеење во планинската област Тирол, која се протега на планинскиот масив Алпи, во делови од Австрија, Швајцарија и Италија.

неговото јодлање. И тој пееше додека не гледаше. Продолжувајќи кон врвот, на секои десет минути наидувавме на некој што пее на традиционален тиролски начин на пеење. На првиот му дадовме осум центи, на другиот шест, на третиот четири, на четвртиот по еден цент, а на петтиот, шестиот и седмиот не им дадовме ништо. Дури и се договоривме за остатокот од денот ако најдеме на некој што пее, ќе му даваме по еден франк само да престане со јодлање, бидејќи се презаситивме со тоа пеење

(Bauzinger 2002: 183).

Така и во овој случај, прекумерните туристички понуди за верски туризам можат да имаат и негативно влијание. Во прилепско-мариовскиот крај речиси секое село нагласува нешто типично и свое за време на прославите на селските и на манастирските слави – дали тоа ќе биде некој традиционален обичај, дали одредена песна што се пее само тука, дали некое свето место од посебно значење или слично. Туристите ги привлекуваат различностите, да го видат она што е поразлично и што не го виделе. Секој регион има нешто поразлично од другиот/соседниот, што ги привлекува останатите да го погледнат (Алексијева и Бокова 2013: 103). Сè повеќе туристите сакаат да почувствуваат нешто недопрено, нетуристичко, нерекламирано, некој предел каде што нема отидено секој, да не биде: море, езеро, скијачки центар, бањски туризам или слично. Во зависност од тоа колку колективните селски собири имаат традиционален/народен карактер што влијае на креирање и на промовирање на националниот идентитет, толку е потешко да се инкорпорираат одредени „модерни“ елементи и влијанија. Ако постои желба младите генерации да го променат традиционалниот облик, неопходно е да се пронајде правилен компромис за тоа. Во неколку наврати, при археолошки теренски истражувања од еминентни археолози, се пронајдени во прилепските села: Присад, Воѓани и Крушеани, во атарот или во самата селска црква, значајни артефакти, кои треба да бидат дел од археолошката поставка во Заводот и Музеј на град Прилеп. Конкретно, во селото Присад, во црквата „Свети Атанасиј Велики“, постои едноделен крст издлабен на камен (големина околу 1,5 x 1 метар), кој датира од средниот век и стои на десната страна на влезот од црквата. Археолозите, сакајќи да направат добро дело, односно да го заштитат тој камен крст, му предложиле на управниот одбор да го пренесат крстот во музејот и да биде дел од постојаната археолошка поставка. Но, отсечно биле одбиени од локалното население бидејќи тој крст има огромно значење за селото, е дел од одредени народни обичаи, а претставува и главен репрезентативен предмет, кој привлекува гости и туристи во селото. Идентичен пример се случил и во црквите во селата Воѓани и Крушеани (Петрески 2023, личен запис; Василески 2023, личен запис).

На постанокот на овој туризам влијаат повеќе фактори, но и најкомплицираната комбинација на потршувачка и на побарувачка на разни производи (Bauzinger 2002: 184). Продажба на икончиња, приврзоти, украсни крвчиња, верски календари, магнети и слично, претставува одличен начин на промоција, но и добар начин за остварување на дополнителен приход од продажба, слично како во големите туристички места. Голем број манастири се познати по своето производство на т.н. манастирски мед, манастирска ракија, манастирско сирење, шишенца со света вода и слично. Во Прилепскиот Регион се познати манастирите: „Свети Никола“ во с. Прилепец, „Свети Илија“ во с. Дрен, „Свети Никола“ во с. Манастир по своето манастирско овчо сирење, во манастирите „Свети Никола“ во с. Слечко и „Света Недела“ во с. Стровија се произведува одлична манастирска ракија, во „Свети Илија“ кај с. Мелница и во „Свети Пантелејмон“ кај с. Полчиште се продава природен планински мед, а манастирите „Свето Преображение“ во с. Зрзе и „Свети Архангел Михаил“ во Варош, во Прилеп се познати по светите води што се во манастирскиот круг.² Во близина на некои манастири постојат и етноресторани за збогатување на програмата на туристите/посетителите. Така, во близина на манастирот „Свети Никола“ во с. Манастир постои ресторан „Етно Мариово“, кој нуди традиционална локална храна и пијалаци. Исто така, во близина на манастирите „Свети Ѓорѓија“ кај с. Присад и „Свети Ѓорѓија“ во с. Дуње постојат етноресторани во кои туристите можат да пробаат вкусни традиционални јадења, пред или по посетата на манастирските комплекси.

Партнерството на сите области на културниот туризам означува, на прво место, заемно дејствување на: културните институции, туристичкиот сектор, медиумите и нестопанските организации, кои имаат сличен став кон проблемите на културното наследство во современото општество. На второ место, заедно со секојдневните промени, е збогатувањето на општеството во контекст на динамичните промени кои влијаат во културата и туризмот, односно следењето на модерното време и неговите придобивки, како на пример, рекламирањето на/преку: јавните мрежи, портали, канали, веб-страници, е-маил адреси и сл. Но, исто така не смеат да се запостават и веќе познатите радија и телевизии (Алексијева и Бокова 2013: 161). Денес, голем процент од селските цркви и манастирските комплекси, благодареејќи на црковните управи/одбори, имаат свои профили на:

² Сите овие податоци се од сопствени теренски истражувања односно информации од визуелни опсервации при лични посети на наведените манастири, кои се наоѓаат во непосредна околина на местото на живеење на авторот, во периодот од 2010–2024 година.

Facebook, Instagram, Youtube и слично, за реклама и за промоција на: активностите, новостите и знаменитостите на верските објекти за придобивка на повеќе посетители. Секојдневно, на прилепските радиостаници циркулираат платени реклами за канење на посетители за верските празници:

Црковниот одбор и домаќините, за верскиот празник Томина Недела, ги покануваат сите верници и добронамерници да повелат в недела на 12 мај, во манастирот „Света Недела“ во село Стровија да присуствуваат на светата божествената литургија, почнувајќи од 7 часот, после што следи ручек и одлична забава со група Тик-Так и Дани. Превозот ќе биде обезбеден со автобус од туристичка агенција Бран, почнувајќи од 6 часот на следниве постојки: Могилата, Чумовчанец, Театар, Солидност, Табана, Реклами, Пошта, Гимназија, Интернат, Панорама и Варош. Цената на превозот е 100 денари повратен билет.³

Постојат селски и манастирски слави, кои се поврзуваат со разни манифестации и фестивали, повторно за прославување на славата со голем број туристи/посетители. Така, на пример, за време на селската слава Спасовден во селото Долнени се одржува познатиот фестивал на народни инструменти и песни „Пеце Атанасовски“, кој е посетен од голем број публика, гости и учесници од разни краеве на Македонија, по што долненскиот Спасовден е познат насекаде. Во Кривогаштани, за време на славата на црквата „Свети Теодор Тирон“, до пред 10-ина години се одржуваше „Ривија на народни носии“ за празникот Тодорова Сабота. Не само во овој регион, вакви манифестации се случуваат и низ цела држава, како на пример: „Лешочкиот Фолк фест“ се одржува во манастирскиот комплекс на Лешочкиот манастир „Свети Атанасиј“; потоа во Битола, во манастирот „Свети 40 Севастиски Маченици“ се одржува фестивал за изворен фолклор „Кркардаш“; на празникот Тодорова Сабота во Свети Николе се одржува фестивалот „Тодорица“; на 19 август секоја година во Вевчани се одржува фестивалот „Пображење“, како и многу други слични примери. Освен тоа, голем број научни конференции, состаноци, конгреси и слично, се одржуваат во манастирските простории/конаци, како на пример во манастирите „Успение на Пресвета Богородица“ – Трескавец и „Свето Преображение“ во селото Зрзе.

Многу од манастирите и од селските цркви се спомнуваат на телевизиските емисии и се прават телевизиски репортажи за нив, благодарейќи на разни истражувачи и новинари, со што светилиштата добиваат посетеност, препознатливост и репутација: „Имаше утринска емисија на која гостуваа прилепските мечкари кои го промовираа

³ Радио Холидеј – Прилеп, 102,1 FM. Уредник: Анета Цветаноска; презентер: Цветанка Глигорова; техничко водство: Емил Кулески, www.radioholidej.com.mk [Пристапено на 1.12.2024].

празникот Прочка и притоа спомнаа дека ги покануваат сите добронамерници на Чист Понеделник да повелат на познатиот бел грав кој традиционално се прави во манастирот ‘Свети Великомаченик Ѓорѓија’ во село Присад, а го приготвуваат мечкарите“ (Василески 2023, личен запис). По ова гостување на прилепските мечкари во утринската емисија, на празникот Чист Понеделник, ден по Прочка, посетеноста била значително поголема, за разлика од минатите години. Исто така, ваква реклама со огромна посетеност се случи и за време на немилиот настан во манастирот „Трескавец“ кога, во 2013 година, изгореа манастирските конаци во огромен пожар. Таа вест одеше во централните вести на сите телевизии. По тој немил настан, за манастирот разбраа и луѓе што пред тоа не знаеја ни дека постои таков манастир или не знаеја каде се наоѓа.

Референтниот систем на туризмот, на крајот, сепак е економска појава (Bauzinger 2002: 191). Сето она што се организира, од страна на црковни/манастирски управи или одбори, домаќини/кумови, монаси/монахињи или слично, се прави поради финансиска покриеност на трошоците за туризмот. Продажбата на разни производи и услуги е, всушност, поткрепа за одржливост на колективните селски собири, што е важно за нивниот опстанок и континуитет. Како основна причина што некои колективни селски собири се речиси пред исчезнување и изумирање е недоволната промоција и лошата организација, која го доведува настанот до економската неоправданост, односно загуба и неисплатливост за повторно организирање. Исто така, како причинители за неуспешност се вклопуваат и погореспоменатите проблеми, кои се јавуваат во културниот туризам (Demonja 2011: 198).

Сепак, колективните селски собири (манастирските и селските слави) во селата од Прилепско Поле и од Мариово се одржуваат секоја година, без разлика дали има: економска криза, пандемија, војна или нешто слично, макар и на скроман начин, дури и во потполно раселените села, во кои единствен зачуван објект е селската црква или блискиот манастир. Овие собири се место, каде што, меѓу другото, се одржуваат и се зацврстуваат роднинските и пријателските врски меѓу луѓето, притоа негувајќи ги традицијата и континуитетот.

ЛИТЕРАТУРА

Кирилични изданија

Алексиева, С. 2004. *Врзки с опшествеността на културниот туризъм*. Софија: ПР-Туризъм Консулт.

Алексиева, С. и И. Бокова. 2013. *Туризъм и културно наследство*. Софија: Нов български университет.

Малинов, З. 2020. „Негување на фолклорот при селските и манастирските слави во современи услови“. Зборник на трудови

Фолклорот во минатото и денес, бр. 1. Прилеп: ФНИП Пеце Атанасовски, 27–39.

Малинов, З. 2023. „Легендите и преданијата како потенцијал за развојот на културниот туризам на локално ниво (врз примери од Прилеп, Охрид и Кратово)“. Зборник на трудови *Фолклорот во минатото и денес*, бр. 4. Прилеп: ФНИП Пеце Атанасовски, 35–51.

Нешков, М. 2008. „Религиозниот туризъм – възникване, същност и съвременни форми“. *Религиозниот туризъм*. Варна. 24–35.

Терзић, А. и Ж. Бјељац. 2018. „Културолошки и туристички значај карневалских свечености“. *Обреди и фестивали под маски на Балканот: традиција, состојба, тенденција*. Прилеп: ЈНУ Институт за старословенска култура, 153–172.

Латинични изданија

Bauzinger, H. 2002. “Turizam i folklorizam”. *Etnologija – od proučavanja starine do kulturologije*. Beograd, 175–196.

Demonja, D. 2011. “Kulturni turizam: Hrvatska iskustva”. *Antropologija 11*, Sv. 1. Zagreb, 181–202.

Đukić-Dojčinović, V. 2005. *Kulturni turizam – menadženti razvojne strategije*. Beograd.

Интервјуа

Василески Кире, роден во 1970 година во Прилеп, член на манастирскиот управен одбор „Свети Великомаченик Ѓорѓија“ во с. Присад. Снимено во 2023 година. Сопствени теренски истражувања.

Гудеска Паца, родена во 1942 година во с. Кривогаштани, живее во с. Кривогаштани. Снимено во 2018 година. Сопствени теренски истражувања.

Кулески Валентин, роден во 1990 година во Прилеп, член на манастирскиот управен одбор „Свети Илија“ – Писокал, с. Бонче. Снимено 2023 година. Сопствени теренски истражувања.

Отец Петрески Јане, роден во 1968 година во с. Крушеани, парохиски свештеник во Крушевско-демирхисарска епархија. Снимено во 2023 година. Сопствени теренски истражувања.

THE COLLECTIVE VILLAGE GATHERINGS IN PRILEPSKO POLE AND MARIOVO AS A POTENTIAL FOR THE DEVELOPMENT OF CULTURAL TOURISM

Goran Vasileski
Institute of Old Slavic Culture, Prilep

Summary

This paper examines the possibilities of collective village gatherings, i.e. monastery and village gatherings, in the villages of Prilep Region and Mariovo, to be promoted in tourist offers for cultural and religious tourism, for which there is

great potential. Many of the monasteries and village gatherings, organized by church/village/monastery administrations, have already gained a large attendance with the mere presentation of various traditional folk customs, accompanied by traditional songs, dances and instruments. At the same time, some collective village gatherings are almost on the verge of disappearance and extinction. All this is seen from an ethnological-anthropological and folkloristic scientific aspect in order to improve the factual situation of collective village gatherings that have enormous significance for the local population. Although the paper deals with the region of Prilep Region and Mariovo, the presented facts and conclusions can, to a large extent, also serve for most regions in Macedonia.